

тим чинником, на наш погляд, який сприятиме розвитку українського бізнесу і, відповідно, становленню його соціальної відповідальності. Реалізація вітчизняним бізнесом принципів соціальної відповідальності активно вплине не лише на підвищення рівня і якості життя населення, зміну відношення споживача до соціально відповідальних компаній, але і на підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках за рахунок використання єдиних етичних норм і стандартів ведення бізнесу.

Використані джерела:

1. Шаповал В.М. Соціальна відповідальність бізнесу в структурі управління економікою: монографія / В.М. Шаповал. – Д.: Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2011. – 357 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Юрчишина Л.І., ст. викладач

Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», Україна

На сучасному етапі суспільного розвитку стратегічними пріоритетами України є перехід до інноваційної моделі економічного розвитку, інтеграція в економічний європейський простір та розбудова соціальної держави. Найважливішою умовою реалізації цих стратегічних завдань є ефективне використання людського капіталу, а саме тих якісних рис працівників, які формують сучасні продуктивні здібності та перетворюють їх на головну продуктивну силу постіндустріальної економіки. Досвід розвинених країн свідчить, що ефективне використання людського капіталу є найважливішою умовою конкурентоспроможності країни та динамічного соціально-економічного прогресу. Для досягнення країною гідного конкурентного становища серед інших країн важливо визначити, як саме слід реалізувати людський потенціал, щоб отримати оптимальний ефект від його використання. Це вимагає глибокого аналізу формування та структури людського капіталу, взаємодію показників, що його характеризують, та визначення їх вагомості для покращення економічних показників. Необхідність забезпечення економічного зростання як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах в умовах обмежених інвестиційних ресурсів обумовлює необхідність розробки методологічних основ щодо оцінювання людського капіталу, який може бути стратегією людського потенціалу як головного чинника економічного зростання [1]. Тому дослідження формування та розвитку теорії людського капіталу є актуальним.

Сучасна теорія людського капіталу сформована на досягненнях інституційної теорії, неокласичної теорії та ідей неокейнсіанства. Прийшов час, коли виникла проблема розуміння ролі людини, її особистої ментальності, знань, досвіду, результатів праці на темпи економічного розвитку суспільного виробництва та економічне зростання. Статистичні розрахунки підтверджують той факт, що людський капітал є основним виробничим та соціальним фактором розвитку сучасної економіки і суспільства.

Процес формування та розвитку теорії людського капіталу пов'язаний з іменами відомих західних економістів А. Сміта, Т. Шульца, Г. Беккера, Дж. Кендрика, Л. Туроу, У. Петті, А. Маршалла, І. Фішера, П. Дракера, Е. Денісон та інших. Значний внесок у її розвиток та популяризацію зробили російські науковці: І. Бушмарін, Ю. Васильчук, О. Добринін, В. Клочков, І. Погосов, М. Скорєв.

В Україні методологічні питання розвитку людського капіталу досліджували такі провідні вчені, як О. Амоша, В. Антонюк, О. Білик, Д. Богиня, О. Гришнова, Т. Заяць, А. Кудлай, Е. Лібанова, Н. Лук'янченко, Л. Шевченко та інші. Українські науковці внесли значний вклад в поглиблення теоретичних засад концепції людського капіталу. Проте існує низка нерозкритих питань щодо формування людського капіталу в сучасних умовах, а також відсутнє фундаментальне та комплексне відображення даної проблеми в науковій літературі.

Загальна закономірність розвитку науки дедалі більшою мірою супроводжується об'єднанням зусиль і концентрацією досліджень на проблемах людини. Визнання людського капіталу, як основного стратегічного ресурсу, означає перехід до такого виміру життя українського суспільства, в якому людина (індивід) як виробник і споживач знаходяться у центрі соціально-економічної системи. Виведення на передній план проблем соціального прогресу суспільства і самої людини як кінцевої і головної мети розширеного відтворення, може забезпечити сталий соціально-економічний розвиток, який базується на відтворенні творчого, найбільш ефективного і постійно зростаючого ресурсу – людського. Саме цей ресурс є визначальним, бо сприяє формуванню, використанню і розвитку всіх інших.

Поняття «людський капітал» увійшло в науку на початку 60-х років ХХ ст. в західній економічній літературі. Можна виділити дві основні причини виникнення інтересу до цього поняття. По-перше, це загальна закономірність розвитку сучасної науки в цілому, яка виявляється в концентрації уваги вчених на дослідженні проблем людини. По-друге, це визнання того факту, що активізація творчих потенцій людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Людський капітал визнаний найціннішим ресурсом, набагато важливішим, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Саме людський капітал, а не заводи, обладнання і виробничі запаси є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання і ефективності.

Серед вчених немає єдиного підходу до визначення змісту людського капіталу і, відповідно, єдиної точки зору щодо шляхів його формування.

Поява теорії людського капіталу пов'язана з науковими працями У. Петті, А.Сміта, А. Маршалла. Теоретичні основи були сформульовані американським економістом Т. Шульцем, а базова теоретична модель була розроблена Г. Беккером, який першим здійснив статистично об'єктивний підрахунок економічної ефективності процесу освіти, визначивши віддачу від вкладень у навчання як відношення доходів до витрат. За оцінками Г. Беккера ефективність процесу освіти складає 12–14% річного прибутку. Доходи людей, на думку Г. Беккера, є закономірним підсумком раніше прийнятих рішень, збільшуючи майбутні доходи шляхом вкладення коштів у власну освіту та професійну підготовку, здоров'я тощо [2]. Підхід автора передбачав визначення доходу від вищої освіти шляхом зіставлення доходів осіб, що закінчили коледж, і осіб, що закінчили тільки середню школу. При цьому автор припускав, що витрати на навчання, поряд із прямими витратами, містять недоотриманий дохід учнями за роки навчання, що вимірює цінність часу, витраченого ними на навчання.

Беккер в рамках теорії людського капіталу досліджував структуру розподілу особистих доходів, вікову їх динаміку, нерівність в оплаті чоловічої і жіночої праці і т. д. Він довів і політикам, і підприємцям на великому статистичному матеріалі, що освіта є фундаментом збільшення доходів і найманих працівників, і роботодавців, і держави в цілому. У результаті політики, фінансисти і підприємці стали розглядати вкладення в освіту як перспективні капіталовкладення, що приносять дохід.

Також, особливий внесок Беккер зробив до теорії конкуренції, стратегії і розвитку фірми. Він увів розрізнення між спеціальними і загальними інвестиціями в людину, і виділив особливе значення спеціального навчання, спеціальних знань і навичок. На його думку, спеціальна підготовка працівників формує конкурентні переваги фірми, характерні і значущі особливості її продукції і поведінки на ринках, в кінцевому підсумку, її ноу-хау, імідж і бренд. У спеціальній підготовці зацікавлені, в першу чергу, самі фірми і корпорації, і вони фінансують її. Ці роботи Беккера стали основою створення сучасної теорії фірми та конкуренції.

Принципові ідеї такої залежності висловив ще А. Сміт, досліджуючи залежність доходів працівника, підприємства, суспільства від знань, навичок та природних здібностей людей. Такий підхід А. Сміта до поняття «капітал» дав можливість проаналізувати його більш повно й абстрагуватися від стандартного підходу.

Інвестиції в освіту, як фактор розвитку людського капіталу, не мають єдиної точки зору щодо шляхів його формування. Так, основним результатом інвестицій в людину Т. Шульц вважав накопичення здібностей людей до праці, їх ефективну творчу діяльність у суспільстві, підтримку здоров'я і т. д. Наприклад, Т. Шульц зводить людський капітал до розвитку знань і здібностей, які людям надає «шкільна освіта, навчання на робочому місці, зміцнення здоров'я і зростаючий запас економічної інформації» [3]. Він один з перших увів поняття «людського капіталу, як продуктивного чинника», і зробив багато чого для розуміння людського капіталу, як головного двигуна і фундаменту індустріальної і постіндустріальної економік.

Теорія капіталу І. Фішера стала основою для виникнення різноманітних альтернативних концепцій людського капіталу, їх автори включають у поняття людського капіталу не лише знання та вміння людей, їх здатність до праці, але і фізичні, психологічні, світоглядні, суспільні, культурні якості і здібності людей [4].

Американський економіст Е. Денісон розробив класифікацію чинників економічного зростання. З 23 обраних ним чинників 4 належать до праці, 4 – до капіталу, 1 – земля, 14 характеризують внесок НТП. На думку Денісона, економічне зростання визначається не стільки кількістю витрачених факторів, скільки їх якістю та зростанням цієї якості. На перше місце Денісон поставив якість робочої сили. З аналізу економічного зростання США за 1929–82 рр. Денісон зробив висновок, що визначальним чинником зростання випуску на одного працюючого (продуктивність праці) є освіта, найважливіша складова людського капіталу [8].

Доклав свій внесок у створення теорії людського капіталу випускник Харківського комерційного інституту Саймон Кузнець. Він поставив на перше місце стартові потенціали фізичного капіталу і людського капіталу. На перше місце з факторів, що визначають вдаль застосування набутого досвіду передових країн, він поставив достатність стартового накопиченого людського капіталу. На нашу думку, це не випадково, тому що високий рівень і якість накопиченого людського капіталу необхідні для прискореного здійснення інституційних реформ, трансформації держави, технологічного оновлення виробництва, ринкових перетворень економіки і т. д. Таким чином, людський капітал, за Кузнецем, є головною домінантою можливого стабільного зростання економік країн, що розвиваються.

В Україні відома концепція людського капіталу, яку запропонував у 1978 р. американський економіст, викладач Вашингтонського університету Дж. Кендрик у роботі «Сукупний капітал США і його формування». На думку Дж. Кендрика, капітал – це «здатність протягом певного періоду створювати певний продукт і дохід з урахуванням неринкових форм доходу» [5]. Виходячи з такого визначення капіталу, вчений поділяє його на дві основні складові: речовий і неречовий капітал, які надалі поділяються на капітал втілений і не втілений в людях. Людським капіталом у цій структурі є втілений у людях речового і неречового капіталу. При альтернативному підході природні здібності і якості людини у справі одержання грошових доходів оцінюються дуже високо.

Деякі вчені вважають міру їх впливу навіть більшою, ніж вплив освіти. Отже, продуктивні якості і характеристики людини визнані особливою формою капіталу на підставі того, що їх розвиток потребує значних витрат часу і матеріальних ресурсів, і що вони, подібно фізичному капіталу, забезпечують своєму власнику грошовий дохід.

У даний час все більшу цінність здобуває інтелектуальна праця, що генерує знання. Тому для досягнення успіху в сформованих економічних умовах підприємству, в якості пріоритету, необхідно нарощувати інтелектуальні переваги. Розвиток інтелектуального чинника є більш ефективним, ніж, наприклад, капіталомістке удосконалення організації використання різних застарілих технологій. На думку П. Дракера, самі по собі матеріальні ресурси, якими володіє система, не збільшуються «і держава, і фірма розвиваються енергією й інтелектом людей» [6].

Таким чином, розглянувши різні підходи до дослідження і визначення категорії «людський капітал», можна дати таке його визначення: «людський капітал – це сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичений людьми (людиною) певний запас

здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливає на зростання доходів (заробітків) його власника» [4].

За останні роки теорія людського капіталу придбала значне суспільне поширення і постійне визнання у світовій науковій думці. Проте в Україні, питання, пов'язані з дослідженням проблем формування, збереження і підвищення ефективності використання людського капіталу в умовах перехідної економіки, є найменш дослідженими. Разом з тим, дослідження цієї проблеми в нашій країні було об'єктивно обмеженим, оскільки не визнавалися ринкові відносини у сфері праці і це ускладнювало можливість оцінки індивіда і визнання виробничого характеру інвестицій у галузі соціальної інфраструктури. Така думка є застарілою і вимагає перегляду й оновлення. Використання концепції людського капіталу на всіх рівнях управління в Україні могло б стати передумовою кардинального покращання головної продуктивної сили суспільства і швидкого соціально-економічного зростання [7].

Аналізуючи існуючі визначення категорії «людський капітал» з'ясувалося, що це складний структурно-системний об'єкт соціально-економічного дослідження, який характеризує сукупність сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що знаходяться в їх власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють росту продуктивності праці і впливають на зростання доходів свого власника, прибутку підприємства і національного доходу [9]. Таким чином, людський капітал варто розглядати на національному, регіональному, галузевому рівнях, а також на рівні підприємства й окремої людини.

Проаналізувавши все вищесказане, можна зробити висновок, що людський капітал притаманний кожній людині, і є її невід'ємною частиною до кінця життя, потребує певних матеріальних затрат (на навчання, перепідготовку на підприємстві, зміцнення здоров'я, пошуки інформації тощо); веде до інтелектуального розвитку людини, покращення або виявлення певних здібностей; потребує доброї волі та чималих зусиль самої людини.

Інвестиції в людський капітал можуть призводити до його накопичення у вигляді знань, умінь, навичок. В умовах інформаційної економіки є необхідним, оскільки сучасні технологічні процеси на підприємствах потребують інтелектуальної праці, яка є головним чинником конкурентоспроможності.

Використовуючи теорію людського капіталу, можна логічно пояснити і глибше дослідити такі кардинальні проблеми, як людський розвиток, економічне зростання, розподіл доходів, роль і значення освіти та професійної підготовки в суспільному відтворенні, вікова динаміка заробітків, мотивація тощо. Зокрема, ця теорія дає змогу визначити доцільність витрат, наприклад, на навчання або на зміну місця роботи залежно від розміру майбутнього приросту доходів і тривалості їх одержання, що має не лише навчальне та виховне, але й мотиваційне значення для економістів. Ця теорія стала ідеологією значних інвестицій в освіту та розвиток людей на всіх рівнях, оскільки вони розглядаються як ефективне джерело економічного зростання.

Використані джерела:

1. Порохня В.М. Стратегія людського потенціалу - головний чинник економічного зростання / В.М. Порохня, Л.В.Кухарева. – К.: Економіка та прогнозування. – 2007. – №4. – С.124–140.
2. Becker Gary S. Human Capital. N.Y.: Columbia University Press, 1964.
3. Демків О. Соціальний капітал: теоретичні засади дослідження та операціональні параметри // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №4. – С.99–111.
4. Норкіна Т.П. Інвестиції в освіту як фактор розвитку людського капіталу / Т.П. Норкіна, З.О.Скрабун, Н.О.Тарханова // Економіка будівництва і міського господарства. – Т.4. – 2008. – №4. – С.211–218.
5. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Пер.с англ. – М.: Прогресс, 1978. – С.275.
6. Дракер П. Эффективное управление. – М.: ГРАНД, 2001.
7. Поздняков С.В. Особенности формирования и развития людского капитала в современных условиях // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Актуальные проблемы управления

человеческими ресурсами и маркетинга в контексте стратегии развития Украины»: сб. науч. трудов. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2007. – Т.2. – С.351–358.

8. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ru.wikipedia.org>.

9. Грішнова О., Тартична Л. Економічна природа і значення категорії людський капітал // Україна: аспекти праці. – 2003. – №7. – С.33–37.

GROUP'S EQUITY IN THE INSURANCE MARKET, AS A MANIFESTATION OF GLOBALIZATION

*Master Wojciech Adamczuk
University of Rzeszow, Poland*

Introduction

At the outset of this article we define the notion of group capital. Generally, we can say that the holding company is a group of independent legal entities, linked by bonds of capital and implementing common economic objective on a quest to obtain material benefits from its activities. According to S. Sołtysiński grouping of companies means the organizational structure composed of two or more the number of companies reporting to centralized management, which is usually one member – the parent company – is the position of not fully dependent economically and controls in all key areas of activity.

Insurance holding company is a group of at least two insurance companies and an international insurance group is a group of insurance companies operating in at least two countries.

Globalization is the process objective and the system, characterized by an ever expanding network of relationships and interdependence of economic, political and cultural states and societies in the previous periods, relatively isolated. The factor that accelerates the process of globalization, large corporations are becoming global. The European Union and the world there is clearly ongoing process of internationalization of the various institutions that support the broader economic revolution. Financial institutions such as banks, insurance companies are more and more internationalized, in the sense that their work is based largely on foreign capital, the experience of foreign partners. The very process of globalization is induced and driven by economically developed countries and is approved in many ways by the other participants in international relations. Underdeveloped countries, which benefit from the economic crisis of the globalization process for the introduction of foreign capital into their economies with a view to economic growth and consumer satisfaction.

Economic globalization is a process of organizing and conducting the production, trade and capital flows in the world and considered by operators as a total world market.

Determining factors for the development of economic globalization are: the development of technical means of communication; liberalization of international trade; reduction of barriers to movement of goods and capital.

In the modern market economy actors interact on an international scale. This means that the functioning of the domestic financial markets is influenced by many external factors, in which countries do not have any influence. These interdependent national economies function is defined globalization. This term is defined interdependence of national economies as a result of the spread and intensification of the international economic organizations.

The author of the concept of globalization, understood as the major economic activity of the economic organism is regarded worldwide P. Kennedy, who applied the term globalization, economic integration of the countries described by the action of making the big transnational companies introduce innovations into new markets with the use of new technologies for the efficient organization work processes, information exchange, transport and sale of goods and services in new markets. He drew attention to the fact that the rapid expansion of large corporations became possible after the rivalry between two economic systems and the military as a result of which saw the opening of the new economy, the liberalization of world trade and marketing resources. This process has strengthened the technological revolution, popularizing the latest in